

SAT-2B.313-1-L-07

THE DOCTRINE OF RES IUDICATA IN SOME LEGAL SYSTEMS.

Assoc. Prof. Dr. Petar Bonchovski

Faculty of Law, Department of Private Law

“Angel Kanchev” University of Ruse;

Bulgarian Academy of Sciences - Institute for the State and the Law;

E-mail: pbonchovski@uni-ruse.bg

***Abstract:** The objective of the report is to present, alongside the German approach to the rule of *ne bis in idem* in civil procedure, several other systems (Anglo-Saxon, Italian, Russian, European Union) where the rules differ significantly, aiming at a single and final resolution of the legal dispute as a whole. This would contribute to a future rethinking of the issues related to *res judicata*.*

***Keywords:** force of *res judicata*, preclusive effect, *ne bis in idem*, *res judicata*, comparative law.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Задачата на доклада е да представи наред с германският подход към правилото за *ne bis in idem* в гражданското съдопроизводство и няколко други системи (англо-саксонска и американска, италианска, руска, Европейски съюз), при които правилата чувствително се различават с цел еднократно и окончателно разрешаване на правния спор в цялост. Това би помогнало за бъдещо преосмисляне на проблемите на СПН¹²⁴. Целта е да са постави начало на дискусия по някои принципни въпроси на последиците на актовете, с които съдът се произнася относно допустимостта на предявения иск. Основната цел при това не е да се навлезе в задълбочена дискусия по съдържанието и конкретните разрешения, предоставени от вече установените теоретични и практически постулати. Техен коментар е неизбежен, но считам за по-важно конкретната тема да се постави в светлината на политико-правния въпрос относно необходимостта от предвидимост и последователност на произнасянията на съдилищата по частноправни спорове.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Може да се направи извод, че ситуацията относно действието на правилото *ne bis in idem* по националното право, е почти идентична с тази по германското гражданско съдопроизводство. Това е разбираемо предвид рецепцията, и оттук общите теоретични основи, възгледи и подход към правното явление. Съгласно съответните правила също не е предвидена изрично непрекъснатост относно мотивите (*apq. §.322(1) ZPO*), а същевременно е предвиден инцидентен установителен иск (*§.256(2) ZPO*), като при това изрично е уредена преклузия само по непредявените основания от защитата на ответника (*§.765(2) ZPO*). В резултат в доктрината¹²⁵ и в практиката на Федералния върховен съд се приема следното:

а) след като преклузията не е уредена изрично относно ищеца, подобно на правилата за ответника, ищецът няма задължението да изчерпи основанията си. Предяви ли искане за разрешаване на спора на ново основание, фактите и възраженията се преразглеждат отново, защото

¹²⁴ При участието в общи проекти сме водели разговори в тази насока с проф. José Caramelo Gomes (<https://orcid.org/0000-0003-3578-3191>), който като водещ световен учен в областта на сравнителноправните изследвания счита, че извън естествените разлики в терминология, начина на регулиране и нюанси в конкретното приложение доктрината на *res iudicata* не разкрива никакви принципи различия в различните юрисдикции и правни системи. Относно тези, които познавам, съм напълно съгласен, а за останалите се доверявам на авторитета на професора.

¹²⁵ Примерно Blomeyer, A. *Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren*, B.-G.-H., Springer-Verlag, 1963, Rosenberg, L., Schwab, K. H. und Gottwald, P. *Zivilprozeßrecht*, C. H. Beck Verlag, 16. neubearbeitete Auflage, München, 2004, Zöller, R./Bearbeiter. *Zivilprozeßordnung*, Verlag Dr. Otto Schmidt, 21. Auflage, Köln, 1999, Thomas/Putzo, *Zivilprozessordnung: ZPO, FamFG Verfahren in Familiensachen, EGZPO, GVG, EGGVG, VDuG, EU-Zivilverfahrensrecht, Kommentar*, C.H.BECK. 44. Auflage. 2023.

има преклузия, само когато ответникът иска пререшаване на същия спор на същото изрично предявено основание, но няма непререшаемост, когато ищецът предяви различен иск, т.е. на ново основание, въпреки, че той предполага преразглеждане на същите обстоятелства по делото¹²⁶;

б) след като преюдициалните отношения не са обхванати от *res iudicata* на решението (*неговата материална сила съгласно съответната национална терминология*), всяка страна има несъмнен правен интерес от иск пряко по силата на закона, с който да се установи това правоотношение с непререшаемост, щом тя не е възникнала (§.256(1) ZPO), дори и този спор да е разглеждан по реда на възражението в предходен процес¹²⁷;

в) обстоятелствата подлежат без ограничение на преразглеждане във всяко производство, където се внасят, докато по тях не се формира материална сила (*res iudicata*, СПН), ако това изобщо е възможно¹²⁸.

2. В системата на общото право основата на доктрината за *res iudicata* е *judge made law* с много дълга еволюция. По тези причини разрешените се опират не на доктринални спорове, основани на тълкуване на фрагментарни разпоредби, създадени преди векове в съвсем друга реалност (*германския подход*), а целят да предоставят правила, максимално близки до съвременните интереси на бързото и ефективно правосъдие. Елементите на непререшаемостта (*finality*¹²⁹/*res iudicata doctrine*) са при това доста ясно формулирани.

Те се свеждат до три органично комбинирани прояви на правилото *ne bis in idem*: Първата е правилото за *cause of action estoppel (claim preclusion)*, което представлява забраната за пререшаване на спора по същество при същото основание, искане и страни. Тя се прилага обаче винаги, когато искането е въз основа на факти, доказателства и твърдения за права (*вкл. процесуални*), които насрещните страни са изложили, или са пропуснали да изложат в приключилото производство. Пропускът трябва да е при условията на недобросъвестност и да са спазени другите изисквания на справедливия процес (*срв. чл. 303, ал. 1 ГПК*).

*Правилото за issue estoppel (no-архаично: collateral estoppel)*¹³⁰ представлява забраната по повод друго съдебно производство да се преразглежда всяко обстоятелство от значение за изхода на вече разрешен спор и затова констатирано от съда в мотивите на решението. Това включва фактите, истинността на доказателства, преюдициалните права и др. обстоятелства, послужили за разрешаване на спора по същество. Второто искане трябва да е между същите страни, без при това да се сочат нови или нововъзникнали обстоятелства или други причини, които да позволяват

¹²⁶ Изрично Bundesgerichtshof, Urteil vom 17.02.2023 – V ZR 212/21. Интересно е, че едно и също лице е правило без успех опит в мотивите на различни решения да пререша един и същи спор по възражения, че договорът частично не произвежда действие. При поредния опит втората инстанция е постановила, че след като същото лице е било ответник в първия поред иск (*осъдителен от кредитора*), тази негова защита не подлежи на преразглеждане (*преклюдирана е*). Това напомня на актуална национална практика. BGH е постановил, че няма пречка спорът да се преразгледа трети път, след като не е предявен инцидентен или друг установителен иск: Die rechtskräftige Verurteilung zur Zahlung restlichen Kaufpreises in einem Vorprozess stellt nicht das Bestehen des Kaufvertrags mit Bindungswirkung für einen Folgeprozess fest; es handelt sich insoweit nur um die Feststellung einer Vorfrage, die nicht in Rechtskraft erwächst.

¹²⁷ BGH, Urteil vom 10.04.2019 – VIII ZR 39/18.

¹²⁸ In Rechtskraft erwachsen gem. § 322 ZPO lediglich die im Hinblick auf den Streitgegenstand ausgesprochenen Rechtsfolgen, nicht jedoch die einzelnen Tatsachen, präjudiziellen Rechtsverhältnisse und sonstigen Vorfragen, aus welchen das Gericht diese Rechtsfolge abgeleitet hat: BGH, Urteil vom 05.11.2009, IX ZR 239/07 Rn. 9 f. (mit einer Vielzahl von Nachweisen): СПН обхваща само установеното правоотношение, но не и отделните факти, преюдициалните правоотношения и др. въпроси. BGH, Urteil vom 15.06.2021 – VI ZR 1029/20: Die materielle Rechtskraft erfasst allein das Bestehen/Nichtbestehen des mit der Klage geltend gemachten Anspruchs und erstreckt sich nicht auf die Beurteilung von Vorfragen: материалната сила обхваща единствено съществуването или не на правото, поставено с иска, като не се запостира върху постановленията по предварителните въпроси.

¹²⁹ Неточно се превежда понякога като окончателност. Качеството „окончателност“ на решението има различно значение в националната терминология. На английски език в този смисъл се използва изразът, че необжалваемото решение е concluding to the proceedings/puts the procedure to an end и др. подобни. Еквивалентен на непререшаемост е изразът „спорът е окончателно решен“.

¹³⁰ Issue estoppel понякога се нарича и issue preclusion, но последното може да се използва и неprecizно в по-широк смисъл на cause of action estoppel и issue estoppel заедно. Точната терминология често варира според източника, датировката, дали се ползва американски или британски английски и др. Използвам я според последните две решения на Върховния съд на Канада, които сумират и разграничат тези правила и изясняват прилагането им с голямо значение за Общността на нациите и при съобразяване на правото на САЩ: ..... .

преразглеждане: както се посочи, нарушаване на изискванията на добросъвестността и справедливия съдебен процес.

Успоредно действа и правилото за забрана за *abuse of procedure* (*правото на защита не може да се упражнява повторно недобросъвестно*). Това е забрана за преразглеждане на спора, когато по исковете формално не са налице едни и същи белези, вкл. може да са добавени факти, или да няма пълно припокриване на основанието, или искането формално да е различно, но под тази маска се цели пререшаване по съществуващото на един и същи спор или част от него. Пример е недопустимостта на иска за неоснователно обогатяване, след като е изпълнено едно влязло в сила неправилно съдебно решение.

Съгласно националното право *cause of action estoppel* би представлявала забраната за пререшаване на спора по същество, схващана като преклузия на всички процесуални възможности (*предполагащи повторно упражняване на правото на защита по вече разрешен спор*) за неговото преразглеждане и решаване с нов иск¹³¹. Забраната обхваща и възражението за пререшаване на установеното с решение, което се представя за зачитане в производството, защото разрешава между страните спор по преюдициално право (*срв. чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК*). Т.е. преклузията настъпва като резултат от правомощието на съда да прекрати всяко производство за последващо повдигане на вече решен спор, без нововъзникнали обстоятелства по основателността (*срв. чл. 298, ал. 1, чл. 299, ал. 1 и чл. 439, ал. 2 ГПК*).

По общото право забраната за предявяване на иск на основания, които не са били въведени в първия процес обхваща затова без съмнение напълно равностойно и двете страни, както за предявените, така и за непредявените основания и искания. Когато ищецът има различни основания на едно и също искане и не ги предяви заедно в един иск, също настъпва *cause of action estoppel*. Тук ясно личи разликата с другото правило. Ако непредявеното основание предполага въвеждането на различни или допълнителни факти, които не биха се ползвали с непререшаемост в други производства, щом не са разглеждани от съда (*няма issue estoppel*), но въпреки това не могат да послужат за законосъобразно предявяване на искане за пререшаване (*вкл. по пътя на възражението*) на вече решен спор.

Issue estoppel в националното право би представлявала непререшаемостта, схващана като преклузия на процесуалните възможности за пререшаване на спорове относно фактическите и др. констатации в мотивите (*напр. относно истинността на доказателства и т.н.*), чиято промяна ще остави предходния диспозитив без стабилна логическа основа. Липсва всякаква рационална причина да е налична възможността при едни и същи обстоятелства (*без последваща промяна*) един съд да може да постанови едно, а друг съд – обратното. Или единият съдия е некомпетентен и вътрешното убеждение не може да го извини, защото то е формирано от некомпетентна личност, или възникват подозрения за външни фактори.

Това е една от същностните причини, поради която по общото право подобни констатации не могат да се оспорват свободно във всички последващи производства, без значение от вида им¹³². Примерно, ако съд е установил, че договорът е изпълнен, за да отхвърли иск за неустойка, това не може да се преразглежда по повод данъчен, или друг спор, в което страната по вече решеното гражданско дело повдига същия въпрос (*по искане на данъчния орган обаче е допустимо – той не е обвързан от това установяване, защото не е участвал в производството*), освен, ако не се обоснове нещо ново, с което страната не е могла да разполага при първото разглеждане при условията на добросъвестност и законосъобразно упражняване на правото на защита.

Разглежданата забрана представлява обвързващата/задължителна сила на главните мотиви (*непререшаемост относно обстоятелствата*). От наличието на тази непререшаемост, може да се направи също така извод, че тя се прилага, защото констатациите в мотивите се ползват и със споредното удостоверително действие¹³³, с което именно е необходимо страните да се обвържат,

¹³¹ Формулирано положително: същият иск между страните може да се предяви само при наличие на нововъзникнали обстоятелства.

¹³² Това прави инцидентният установителен иск на практика ненужен.

¹³³ А не доказателствена сила (*напр. Р-57-2018-ВКС-4 ГО, което иначе правилно посочва, че мотивите и диспозитива на решението са едно органично цяло*). Мотивите удостоверяват констатациите по общите факти със задължителна сила, подобна на установяването на разрешението на спора в диспозитива, и докато не се разруши забраната за

за да се гарантира цялостното разрешаване на спора и пълната непререшаемост на решението. Аналог намираме изрично при разпоредбите на чл. 223, ал. 2 ГПК¹³⁴ относно обстоятелствата¹³⁵, или подобно на действието на решението, когато е предявен иск относно факти (чл. 124, ал. 4-5 ГПК и др.).

3. За контраст, подобно е положението и съгласно съвременния руски съдопроизводствен закон¹³⁶ от 2002 г.: чл. 209, ал. 2 ГПК на РФ¹³⁷: Статя 209. „Вступление в законную силу решений суда“ (Часть в редакции Федерального закона от 09.12.2010 № 353-ФЗ) 2. После вступления в законную силу решения суда стороны, другие лица, участвующие в деле, их правопреемники не могут вновь заявлять в суде те же иски требования (*cause of action estoppel*), на том же основании, а также оспаривать в другом гражданском процессе установленные судом факты и правоотношения (*issue estoppel*).

4. Решение № 13916/06 Corte Suprema di Cassazione (Върховен касационен съд) относно Член 2909 от италианския граждански кодекс (Codice Civile), озаглавен „Сила на пресъдено нещо“, който предвижда, че „Констатациите, които се съдържат в решение, придобило сила на пресъдено нещо, имат действие по отношение на страните, на техните наследници или на техните правопреемници.“, приема следното: „[...] когато две производства между едни и същи страни се отнасят до едно и също правоотношение и едно от производствата е приключило със съдебно решение, придобило сила на пресъдено нещо, така направените констатации относно това правно положение или във връзка с разрешаването на фактически или правни въпроси, които се отнасят до общ за двете дела основен въпрос и по този начин съставляват необходима логическа предпоставка за разрешението, което се съдържа в диспозитива на решението, не допускат преразглеждането на същия правен въпрос, който вече е решен, дори ако с второто производство се преследват цели, различни от тези, които са били предмет и „петитум“ на първото производство.“

5. Същата е практиката на СЕС относно обвързващата сила на мотивите: С-456/11 и становището на Генералния адвокат от 06.09.2012 г., С-442/03 Р, обединено със С-471/03 Р, т. 44, С-2/08, както и С-221/10, т. 87 и цитираната в тях предходна практика (*изрично е предвидено правилото за issue estoppel с пълен обхват*). Относно *cause of action estoppel* със С-144/86 е прието, във връзка с идентичността при паралелни производства, че при иск за изпълнение на договора и иск за неговата нищожност, недействителност или разваляне има съвпадане. Съгласно СЕС в основанието на иска за изпълнение се включват обстоятелствата по действителността на правоотношението, дори и подобни възражения да не са направени изрично, дори и да няма пълно припокриване на разглежданите конкретно факти.

Т.е. предвидена е пълна преклузия и за ищеца по всички основания на неговото право на защита. Това се доразвива последователно в С-452/12, т. 42 където се постановява, че отрицателен установителен иск, който следва да изчерпи всички основания за липсата на правото (вж. и ТР-8-2012-ОСГТК-ВКС), е напълно идентичен на осъдителен иск за регресна отговорност. Регресният иск изчерпва същия предмет и същите основания, а за да се предяви един и същи иск не е необходима пълна идентичност на основанието (вж. и С-406/02, т. 45, С-133/11, С-467/16, т. 51).

пререшаване, удостоверяването не може да се оборва по реда на доказателственото право при ново искане за пререшаване. При чл. 223, ал. 2 ГПК разрушаване на обвързващата сила на мотивите е възможно, когато умишлено, или поради груба небрежност е пропуснато да предявят неизвестни на другото лице обстоятелства или доказателства. Само след това ще се отвори пътят на доказването на самите факти наново, т.е. на преразглеждане и евентуално пререшаване на констатациите. Съответно целта на закона е да възникне непререшаемост (*правилото non bis in idem*) относно фактите и др. обстоятелства, които имат общо значение за правата и задълженията между главната и подпомагащата страна (*срв. в крайна сметка и у Цолова, К. в Подпомагащата страна в искивия процес, С. Сиби, 2009, стр. 263-291*). Проф. Ж. Сталев определя последицата като задължителна сила на мотивите, защото хипотезата не се вписва в неговата теория относно регулиращата и правоустановяващата съставка на СПН. Съвсем ясна е в този ред на мисли разпоредбата на чл. 39, ал. 1 от Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на стоки (CMR), която урежда забрана за оспорване по същество относно общите факти и обстоятелства при налично съдебно произнасяне.

¹³⁴ Фактите са установени с непререшаемост между главната и подпомагащата я/привлечена страна.

¹³⁵ Finality на спора по всички негови елементи.

¹³⁶ И по съветското: Яновски, Б. „За влизане на решението в сила и по възраженията по подобрения и прихващания (по ал. 2 на чл. 221 ГПК)“, „Социалистическо право“, бр. 6, С., 1986, стр. 16.

¹³⁷ www.wipo.int, вж. и Цолова, К. ....

Тези произнасяния на СЕС са в пълен синхрон с правилата по общото право за *cause of action estoppel* и за *abuse of procedure*.

6. В тази връзка, съгласно СЕС основанието на спора обхваща фактите и правната норма, на които се основава искът (С-406/92, т. 41), а предметът се разглежда като цел на иска („*object/ Gegenstand/ objet*“ в други езикови версии: С-406/92, т. 41). Когато исковите имат по същество един и същи предмет: **т.е. разрешаване на един и същи спор**, те представляват паралелни искове¹³⁸, като не е необходимо да е налице пълна идентичност на основанията (С-144/86, т. 17). Въз основа на посочените критерии СЕС приема също така, че е налице една и съща претенция, когато целта на първия иск е изпълнението на договор, а целта на втория иск е да се установи недействителността на договор или разваляне на този договор (С-144/86, т. 16). Според СЕС формално различните петитуми на исковите също не означава, че двата спора имат различни предмети (С-406/92, т. 43)¹³⁹.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

При сравнението на германския с другите възможни подходи, ясно си личи правно-политическата воля във вторите законодателства спорът да се разреши веднъж и завинаги във всички негови аспекти, а не да се разделя по напълно формални критерии. **Правният спор като обект на иска (целта на иска при СЕС) се разглежда съвсем обосновано като цялостна житейска ситуация, която затормозява субектите и оборота, и която следва по тези причини да се приключи по един окончателен начин (веднъж и завинаги) със съдебния акт.** Вкл. съгласно *cause of action estoppel* и изискванията на добросъвестността, дори когато страната има няколко изискуеми вземания от един и същи фактически състав, периодични плащания и т.н, тя следва да ги предяви с един иск, ако са изискуеми към момент на предявяването.

Не се изпуска от поглед, че всяка възможна вратичка за поддържане висящността на спора в различни производства ще бъде използвана от недоволните страни със всички нежелани резултати от това за правния мир. Показателно е, че независимо, че германският Федерален върховен съд последователно и крайно консервативно поддържа тесния подход на немското законодателство, той непрекъснато подчертава, че съдиите следва да осигурят последователност и еднообразност на произнасянията като не пререшават фактите без рационална причина. Очевидно обаче от практиката на самия съд, в германската система също се правят опити да се преодолее исторически обусловените възгледи относно твърде тесния обхват на непререшаемостта¹⁴⁰.

¹³⁸ Еднакви искове, предявени в различни юрисдикции.

¹³⁹ Вж. и заключение на Генералния адвокат М. Szpunar, представено на 18.10.2017 г. по С-467/16.

¹⁴⁰ Вкл. на ниво по-висшестоящи регионални съдилища (*Oberlandesgerichte*). Автори изрично посочват, че този подход на германския закон е прекалено тесен. Вж. примерно блога на [Deutscher Anwaltverein](https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/zpoblog/bgh-zu-umfang-der-rechtskraft-und-praeklusio-n-gem-767-abs-2-zpo), където решения в този смисъл се коментират вкл. от съдии: <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/zpoblog/bgh-zu-umfang-der-rechtskraft-und-praeklusio-n-gem-767-abs-2-zpo>. В германското право подходът е обаче съдилищата да не дописват закона, а стриктно да оперират в рамките на текстовете, което, по много причини, вкл. архаичност на законодателството, и проблематичност на интервенциите от последните десетилетия (*no ne samo*), е неприложимо в националната правна действителност, ако се търси справедливостта при разрешаването на споровете.

В крайна сметка, и при анализ и на цитираната практика на Федералния върховен съд, напълно аналогично и на тази на националните съдилища, е видно как всяка възможност за свободно преодоляване на *res iudicata* предполага особено значими проблеми, свързани с мултиплициране на производствата (*дори и да се осигурява еднообразност на произнасянията по фактите съгласно указанията на Федералния върховен съд и предвид германската дисциплина, т.е. независимо, че от тази гледна точка германската доктрина работи очевидно достатъчно задоволително при съответните обществени условия*). Това повече от сериозно засяга навременната и неотменима защита на правата и интересите на страните, които се ползват от непререшаемостта, а и не само относно тях, защото тези проблеми рефлексират и в косвено засегнатите правни сфери.

Може да се приеме, че това е и видима тенденция в практиката на ВКС, който започна да преоткрива разрешенията на *issue estoppel*, т.е. на преклузията на фактите, схванато именно като част от проявата на преклузията на правото на защита (*на иск*): констатациите на съда не могат да се променят без нововъзникнали обстоятелства, т.е. защитата по обстоятелствата, като обосноваване допустимостта на повторен иск по същия спор е консумирана (*изчерпана, преклудирана* *арг. чл. 303, ал. 1, т. 1-3 и чл. 439, ал. 23 ГПК*). В поредица от тълкувателни решения изрично се установи правилото, че мотивите на съдебното решение може да се ползват с непререшаемост относно установените с тях обстоятелства, обратно на възприетото в ТР-1-2001-ОСГК-ВКС (*т. 18*) становище. Това са ТР относно частичния иск (*ТР-3-2016-ОСГК-ВКС*), отрицателния установителен иск (*ТР-8-2012-ОСГК-ВКС*), съдебното прихващане (*ТР-3-2020-ОСГК-ВКС*), оспорване истинност на документ (*ТР-5-2012-ОСГК-ВКС*) и др. решения по същество¹⁴¹.

REFERENCES

- Kornezov, L. *Civil Procedure, Vol. I, Action Proceedings*, Sofia, 2009.
- Silyanovsky, D. *Procedural Decisions and Their Legal Force*, Legal Archive, 1962, Issue 3.
- Stalev, Zh. *Force of Res Judicata*. Sofia, 2007.
- Blomeyer, A. *Zivilprozeßrecht. Erkenntnisverfahren*, B.-G.-H., Springer-Verlag, 1963.
- Rosenberg, L., Schwab, K. H. und Gottwald, P. *Zivilprozeßrecht*, C. H. Beck Verlag, 16. neubearbeitete Auflage, München, 2004.
- Zöller, R./Bearbeiter. *Zivilprozeßordnung*, Verlag Dr. Otto Schmidt, 21. Auflage, Köln, 1999.
- Thomas/Putzo, *Zivilprozessordnung: ZPO, FamFG Verfahren in Familiensachen, EGZPO, GVG, EGGVG, VDuG, EU-Zivilverfahrensrecht, Kommentar*, C.H.BECK. 44. Auflage. 2023.
- Grassi, M. (2023). A (Not Always) Difficult Balance between Legal Certainty and Legality: The Effects of *cjeu* and ECtHR Case Law on National *Res Judicata*. *The Italian Review of International and Comparative Law*, 3(1), 145-156.

¹⁴¹ В контекста на изследването си Цолова, К. коментира под линия различни решения от последното десетилетие, съгласно които се формира СПН към установените факти: Частичният иск, С. Сиби, 2012, стр. 180-181 и обратна практика: стр. 161, 187 и 191. Вж. и Бончовски, П. „Непререшаемост на мотивите на съдебното решение по гражданско спорове. Тенденции в практиката на ВКС.“ Актуални проблеми на частното право и граждански процес. Сборник с доклади на научна конференция в чест на 100 г. от рождението на проф. Витали Таджер и 110 г. от рождението на проф. Живко Сталев, БАН-ИДП, 2024 и Бончовски, П. „Процесуалните решения при уредбата на действащия ГПК.“ Научни трудове на Института за държавата и правото, XXIII, БАН-ИДП, 2024.